

v arhitekturi Hrvaške prišlo iz dalmatinskih mest, kar na drugi strani govori, da je do pokristjanjenja Hrvatov prišlo iz frankovskega kroga.

Kot že rečeno, je bila pomembno dopolnilo tem referatom bogata diskusija, ki pa jo je nemogoče natančneje predstaviti, so se pa v njej in skupaj s prebranimi referati diskutirala vsa najvažnejša vprašanja iz najstarejše hrvaške zgodovine od vprašanja kontinuitete z antiko v Dalmaciji, naselitve Hrvatov, kjer se zdi, da Margetičeva teza zgublja še tisto podporo, ki jo je imela, čeprav je nekeje soglasno mnenje, da je na prelomu 8. v 9. stoletje prišlo na tem prostoru do preloma oziroma buma (materialna kultura, pisani viri), ki pa ga je potrebno povezovati z določeno stopnjo v etnogenezi Hrvatov; od vprašanja kontinuitete bizantinske oblasti na vzhodnem Jadranu do vprašanja pokristjanjenja, začetkov hrvaške države itd. Skratka, splošno mnenje je bilo, da je bil simpozij uspešen in koristen in nenazadnje tudi zanimiv, kar najboljše dokazuje številna publika, ki je bila prisotna oba dneva.

Peter Stih

MEDNARODNO STROKOVNO SREČANJE »ITALIJA IN AVSTRIJA: NOVO POGLAVJE ZGODOVINE«

(Gorica, 23. in 24. oktober 1988)

Goriški inštitut za srednjeevropska srečanja in goriška občina sta bila prireditelja mednarodnega sestanka »Austria e Italia di fronte alla nuova storia — Italien und Österreich ein neues Kapitel gemeinsamer Geschichte«. Prireditelj je spodbudila sedemdeseta obletnica konca prve svetovne vojne, bila je dvojezična in je trajala dva dni. Prvi dan, v nedeljo, 23. oktobra 1988 je potekal svečano in je imel izrazito komemorativne poudarke. K temu sta največ prispevala italijanski minister G. Santuz in avstrijski podkancler A. Mock. Drugi dan (24. oktober; tega dne je pred 71. leti pričela kobariška bitka) pa je prireditelj zbral na okrogli mizi v goriškem avditoriju pet italijanskih in avstrijskih strokovnjakov, ki so vsak na svoj način prikazali podobo italijansko-avstrijskih razmerij od konca prve svetovne vojne do današnjih dni. Poleg moderatorja, tržaškega univerzitetnega profesorja Sergia Tavana, so sodelovali za avstrijsko stran prof. Adam Wandruszka, dr. Walter Zettl in dr. Erhard Busek, za italijansko pa prof. Giorgio Campanini in prof. Giorgio Cusatelli; odsoten je bil sicer najavljeni zgodovinar Angelo Ara iz Pavie. Prav odsotnost Aro je v znatni meri osiromašila zgodovinski segment razprave, zlasti tudi zato, ker je prof. Wandruszka v svojem referatu ostal le pri neki interpretaciji premirja na italijanskem bojišču (3. 11. 1918). Tako je pregled italijansko-avstrijskega sožitja v zadnjih sedemdesetih letih (ponudilo bi lahko celo vrsto zanimivih iztočnic) ostal omejen le na razpravo o kulturnih stikih ter na razpravo o evropskih povezavah, pri čemer je bil prispevek dr. Buseka močno politično in aktualno obarvan. Iz predstavljenih prispevkov bi bilo mogoče sklepati na skorajda idilične povezave preteklih dni, kot da ni bilo senčnih plati in kot da je pot iz »Evrope držav«, v »Evropo narodov« povsem gladka.

Goriško srečanje je bilo preveč komemorativno, da bi lahko odprlo pot znanstvenemu razpravljanju. Preveč ga je navdihovala predstava, kako lahko nekdaj sovražna si naroda in državi stremita po prestanih preizkušnjah k novim oblikam človeškega sožitja. V pretežni meri so bili poslušalci okrogle mize dijaki goriških šol. Taka poteza, ki kaže na eni strani zadrego organizatorja, pa vendar opozarja na eksperiment, kako se lahko doraščajoče generacije seznanjajo z mnogostrano problematiko našega časa iz ust uglednih poznavalcev. Diskusija, ki je prebranim referatom sledila, je opozorila na nekatere prezrte lokalne probleme (mesto Gorice v italijansko-avstrijskih odnosih, materialne in drugačne izgube, ki jih je vojna prinesla Posočju itd.). Zgodovinski znanosti ni goriški sestanek italijanskih in avstrijskih strokovnjakov prinesel veliko novega. Opozoril pa je gotovo na vprašanja, ki bodo samodejno ali pa organizirano zagotovo še prihajala v svet poznavalcev.

Branko Marušič

MEDNARODNI BUHARINOV SIMPOZIJ

Wuppertal, 10.—13. oktober 1988

Sodna, znanstvena, politična in moralna rehabilitacija enega najpomembnejših sovjetskih marksističnih teoretikov in politikov v dvajsetih in tridesetih letih ter Stalinove žrtve, Nikolaja Ivanoviča Buharina (1888—1938) v začetku februarja 1988. leta je omogočila in povzročila izjemno zanimanje za njegovo idejno zapuščino. Na podlagi dogovora med Buharinovo ženo Ester Gurvič in starim nemškim komunistom

dr. Theodorjem Bergmannom je prišlo do pobude za organiziranje mednarodnega simpozija o življenju in delu tega »pozabljenega« velikega marksista (ob stoletnici rojstva, petdesetletnici tragične smrti in ob letošnji rehabilitaciji). Tako je organizacijski odbor pod vodstvom univ. prof. dr. Theodorja Bergmanna iz Stuttgarta vzorno organiziral mednarodni Buharinov simpozij v zahodnonemškem revirskem mestu Wuppertal-Barmen, rojstnem kraju Friedricha Engelsa. Za posvetovanje je vladalo izjemno zanimanje, saj se ga je udeležilo prek 110 raziskovalcev iz 21 držav (Sovjetske zveze, obeh Nemčij, Švice, Francije, Belgije, Avstrije, Italije, Velike Britanije, Portugalske, Danske, Norveške, Švedske, Jugoslavije, Madžarske, Bolgarije, Poljske, ZDA, Kanade, Indije in Kitajske), od tega 65 referentov. Na posvetovanju smo sodelovali trije Jugoslovani — dr. Aleksandar Vacić, pomočnik direktorja Ekonomske komisije za Evropo v Ženevi, dr. Marjan Britovšek in podpisani, medtem ko se dr. Bogomir Kovač zaradi zadržanosti posvetovanja ni udeležil.

Zaradi večje preglednosti je organizacijski odbor referente oziroma njihove referate razdelil na šest tematskih področij: v prvem smo obravnavali Buharinovo politično aktivnost, v drugem probleme socialistične ekonomije (prehodno obdobje in NEP), v tretjem agrarno politiko, v četrtem Buharinovo teorijo o državi, v petem analizo imperializma in probleme svetovne ekonomije, v šestem pa Buharinovo filozofsko delo in njegove zveze z drugimi filozofi, ekonomisti in kulturniki. Že sama tematska področja nakazujejo bogatost Buharinovega teoretičnega in praktičnega dela; še več, če imamo v vidu soodvisnost njegovega dela s prostorom in časom, v katerem je živel, je takšen interdisciplinarni pristop za zgodovinarja še toliko dragocenejši. Prav je, da na tem mestu opozorim na nekatere najbolj odmevne referate.

V okviru prvega tematskega sklopa — Buharinova politična aktivnost — je Buharinova hči Svetlana Gurvič (Zgodovinski institut, Moskva) spregovorila v uvodu nekaj besed o življenju svojega očeta, nato pa prešla na referat z naslovom: Buharinova zadnja konferenca v Parizu, aprila 1936. Buharinov govor o enotni fronti ter njegove slutnje prihodnje tragične usode, ki bo doletela stare revolucionarje, navedene misli si s svojo glavo, je označila kot njegov politični testament. Pri tem je poudarila, da je bil ideal Buharinovega socializma — humana človeška družba.

Precejšnjo pozornost je vzbudil mladi sovjetski raziskovalec Valerij Pisigin (predsednik Političnega kluba N. I. Buharin), ki je v referatu Zakaj potrebujemo Buharinovo politično rehabilitacijo (glej naš razgled, št. 22/1988) zavrnil stališče večine zahodnih zgodovinarjev, ki menijo, da so odnosi, ki so se razvili sredi tridesetih let v Sovjetski zvezi »in ki so nas spravili v neštete nesreče«, logična posledica stvari, ki jih je sprožil Oktober, da je torej stalinizem popoln podaljšek leninizma. Pri tem je poudaril, da se današnji procesi v Sovjetski zvezi niso porajali po zaslugi stalinizma, ampak v nasprotju z njim, in da sam stalinizem s svoje strani ni izvirjal iz leninizma, ampak je pomenil odmik od njega in »hudodelsko prezrtje njegovih humanih idej«. Dolžni smo ločiti stalinizem od socializma, pravi Pisigin, ločiti ga moramo od naše družbeno-politične ureditve, ne pa od zgodovine naše države. Referent je posebej poudaril, da se razhajanja med Buharinom in Stalinom niso toliko nanašala na vprašanja o tempu industrializacije, kakor mnogi radi mislijo, ampak da je šlo za veliko globlja in načelna razhajanja. To sta bili dve popolnoma različni filozofiji. V praksi so se razhajanja kazala v vprašanju: ali bo država stopila na pot graditve socializma z vso raznovrstnostjo njegovih oblik, na pot širjenja demokracije, na pot ekonomskih metod gospodarjenja, na pot premišljenega in preudarnega obravnavanja vseh obstoječih vprašanj v duhu Leninove dediščine — ali pa bo stopila na pot, ki pelje stran od socializma, na pot zavračanja demokratičnih institucij, na pot administrativnih metod gospodarjenja in ropanja vasi, uvajanja birokratske oblasti. Kot daljnoviden politik je Buharin to doumel med prvimi, je zaključil svoj referat Pisigin ter poudaril, da nam je (mislil je na Sovjetsko zvezo in ostale socialistične države) prav zato potrebna vrnitev Buharina.

Mnogo referatov je bilo posvečenih Buharini aktivnosti v kominterni. Znano je, da je Buharin že od leta 1923 sodeloval pri oblikovanju njene strategije in taktike, v letih 1926—28 pa je bil sploh prvi človek KI. V tem kontekstu je Bernhard Bayerlein (Univerza Darmstadt) referiral o arhivskem gradivu v zvezi z Buharinom v arhivu Julesa Humberta-Droza (vodilne osebnosti v aparatu KI); Aleksandar Watlin (Institut marksizma-leninizma, Moskva) je širše podal Buharinovo vlogo v KI; Telo Mario (Svobodna univerza, Bruselj) je osvetljeval dejavnost Buharina kot predsednika KI, njegovo analizo svetovnega kapitalizma in teorijo socialističnega razvoja; Thomas Zöller in Esther Riemann (Frankfurt) pa sta poročala o politiki kominterne do Kitajske, pri tem sta pokazala na vlogo Buharina in Stalina.

Veliko pozornost so vzbudili referati, ki so obravnavali zelo aktualen problem industrializacije in kolektivizacije v socialističnem gospodarstvu ter s tem v zvezi vprašanje akumulacije kapitala. V tem sklopu je Jurij Poljakov (Zgodovinski institut, Moskva) spregovoril o pomenu Nove ekonomske politike; Vadim Belotserkovsky (München) o Buharinovem NEP in poskusih samoupravljanja v Sovjetski zvezi ti-

stega časa; Vitalij Leljuk (Zgodovinski institut akademije znanosti, Moskva) pa o Buharinovih pogledih reševanja problema industrializacije. Lewin Moshe (Univerza Philadelphia) in Ernest Mandel (Svobodna univerza, Bruselj) sta načela izredno zanimiv problem birokracije: prvi v referatu Buharin in problem birokracije v prehodnem obdobju med kapitalizmom in socializmom, drugi v referatu Buharin, NEP in problem birokracije. Oba referenta sta obravnavala Trockijevo kritiko Stalinovega aparata in jo primerjala z Buharinovo. S tem v zvezi velja opozoriti na referat, ki ga je imel Pierre Broué (direktor arhiva Trocki, Grenoble) z naslovom Buharin in Trocki. Zasnovan je bil na najnovejših arhivskih raziskavah. Nekaj referentov je bilo usmerjenih tudi v primerjavo pogledov Buharina in Preobraženskega (glavnega ekonomskega teoretika leve opozicije) na tržno gospodarstvo — Zeng Qixian (Univerza Wuhan), German Trukan (Zgodovinski institut akademije znanosti, Moskva) ter Aleksandar Vacić. Posebne pozornosti avditorija je bil deležen Marjan Britovšek tako glede referata Buharinovi ekonomski in politični pogledi — s poudarkom na Buharinovem boju proti Stalinovi kolektivizaciji 1928/29* kot tudi glede predstavitve knjige Stalinov termidor, za katere prevod se zanimajo tako Nemci, Francozi, Sovjeti, Madžari in Kitajci. Britovšek je v svojem referatu poudaril, da se je Stalinova ekonomska misel gibala v svetu dveh ekonomskih ciljev: vložiti maksimalne investicije v težko industrijo ter razviti sistem kolektivnih in državnih posestev. Vzporedno z graditvijo socializma je Stalin krepil razredni boj — »z razvojem socializma se krepita odpor izkoriščevalskih razredov in razredni boj«. Buharinovi nazori so bili Stalinovim diametralno nasprotni: napredek socializma zahteva in pogojuje pojevanje razrednih konfliktov in državljanske vojne. Buharin je stal na stališču nujnosti razrednega sodelovanja, državljanskega miru in revolucionarnega razvoja po oktobrski revoluciji. V tem pogledu so bili sistematični represivni ukrepi v pobiranju žita antiteza Buharinovi spravljeni politiki. Buharinov agrarni program je nasprotoval Stalinovim načrtom ekstremne industrializacije na račun kmetijstva. Buharin se je zavzemal za proporcionalne investicije tudi v kmetijstvo in lahko industrijo; nasprotoval je pretiranim investicijam in prevelikim obremenitvam kmeta ter centralizaciji. Referent je v zaključku poudaril, da je Stalinova zmaga nad Buharinom v politbiroju CK VKP(b) na februarsko-marčnem plenumu leta 1929 predstavljala uvod v politično »revolucijo od zgoraj« in v zgodovinsko obdobje stalinizma; to pa ni pomenilo samo tragičnega zastoja v razvoju socializma v Sovjetski zvezi, pač pa tudi za socializem kot svetovni proces.

Odmeven je bil tudi prispevek raziskovalcev iz Daljnega vzhoda. Tako sta v okviru tematskega sklopa Buharinova teorija države, nastopila kitajska raziskovalca Su Shaozhi (Institut marksizma-leninizma, Bejing) z nadvse aktualnim referatom Buharin o nevarnosti absolutne oblasti države ter Zheng Yifan (Raziskovalni institut za zgodovino delavskega gibanja, Bejing), ki je v referatu osvetljeval Buharinovo teorijo o pojevanju razrednega boja. Chandra Nirmal (Gospodarski institut, Kalkuta) in Yu Dazhang (Ekonomskega instituta Akademije družbenih znanosti, Bejing) pa sta govorila o Buharinovih pogledih na socialistično transformacijo ruskih malih posestev.

V zadnjem tematskem sklopu so referenti osvetlili Buharinov odnos do kulture in filozofskih vprašanj. Pri tem so poudarili, da je imel Buharin izjemno velik poslušal za sovjetske intelektualne in umetniške stvaritve. Buharin ni bil samo njihov zaščitnik, temveč voditelj, ki jim je jamčil, da bodo lahko svobodno ustvarjali. Skratka, Buharin je bil zagovornik humanistične socialistične umetnosti oziroma kulture na sploh.

Pričujoče poročilo zajema seveda samo nekaj ključnih misli in povzetkov iz najbolj odmevnih referatov, saj je razumljivo, da ni mogoče prikazati vseh 65 referatov. Poudariti pa moram, da so bili referati na visoki znanstveni ravni, snov je bila podana eksaktno in argumentirano in z zanimanjem pričakujemo zbornik s simpozija, kot so obljubili organizatorji. Ob tem bi veljalo še poudariti, da simpozij ni samo osvetlil življenje in delo tega velikega sovjetskega marksista ter mu tudi na ta način izkazal dolžno spoštovanje, pač pa je odprl tudi mnoga globlja vprašanja, ki so vezana na razvoj in perspektivo socializma, ter istočasno na »novo« odkril odgovore na ta vprašanja in dileme v Buharinovi idejni dediščini; ni slučajno, da je perestrojka potrebovala Buharinovo rehabilitacijo.

V zaključku naj še omenim, da so organizatorji s profesionalnim pristopom poskrbeli za dobro delovno vzdušje. Organiziran je bil tudi sprejem pri župani mesta Wuppertal v Engelsovi hiši, kjer smo si ogledali muzejsko zbirko o začetkih industrializacije Wuppertalske doline; nadalje sprejem pri rektorju Univerze Wuppertal, kjer smo imeli razgovor s profesorji in študenti o vsebini simpozija. 14. oktobra je bil organiziran izlet v Marxovo rojstno mesto Trier, kjer smo si udeleženci ogledali tudi Marxov spominski muzej. Tudi na ta način je simpozij manifestiral, da Buharin ni bil heretik, temveč dedič marksizma.

Avgust Lešnik

* Referat bo objavljen v ZČ.